

Staben

SOCIALTJÄNSTFÖRVALTNINGEN

Handläggare: Susanne Rydberg-Lif
Tfn: 08-508 25 911

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2006-08-25

SOCIALTJÄNSTNÄMNDEN
2006-09-26
DNR 106-0419/2006

Till
Socialtjänstnämnden

Yttrande över "Teckenspråk och teckenspråkiga - Översyn av teckenspråkets ställning" (SOU 2006:54).

(1 bilaga)

Förslag till beslut

1. Socialtjänstnämnden beslutar att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Socialtjänstnämnden beslutar för egen del att ge förvaltningen i uppdrag att revidera riktlinjerna "Insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL för barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder", i enlighet med detta tjänsteutlåtande.

Dag Helin

Fredrik Jurdell

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har remitterat utredningen "Teckenspråk och teckenspråkiga - Översyn av teckenspråkets ställning" till socialtjänstnämnden, stadsledningskontoret, kommunstyrelsens handikappråd samt till stadsdelsnämnderna Kista, Norrmalm och Farsta för yttrande. Utredningen är gjord ur ett demokratiskt perspektiv som handlar om delaktighet på lika villkor som andra, ett språkpolitiskt perspektiv som handlar om rätten och möjligheten att använda teckenspråk och slutligen ett handikappolitiskt perspektiv som handlar om tillgänglighet för människor med funktionshinder jämfört med övriga medborgare. Utredningen föreslår åtgärder riktade till regering, olika myndigheter, verk och institut, landsting och Socialstyrelsen. Utredningen föreslår vidare ändring av lagtext och text i förordning så att även personer med hörselskada och språkstörning omfattas.

Förvaltningen anser att en grundläggande förutsättning för ökad jämlikhet och delaktighet är att det ges möjlighet att inhämta information och att kommunicera på teckenspråk oavsett om det är som första språk, eller om det av olika anledningar används som ett andra språk. I stadens handikappolitiska program talas om tillgänglighet som en grundförutsättning för att möjliggöra delaktighet och jämlikhet.

Ärendets beredning

Detta remissvar har utarbetats inom socialtjänstförvaltningens staben för utredning och projekt. Socialtjänstnämndens handikappråd har behandlat ärendet den 21 september 2006.

Bakgrund

Viktiga mål i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken är bland annat ökad tillgänglighet och delaktighet. För döva, dövblinda, hörselskadade och de med språkstörning är tillgången till information och möjligheten att göra sig förstådd på teckenspråk en grundläggande förutsättning för tillgänglighet och delaktighet. Många lever och verkar i miljöer där ytterst få kan teckenspråk vilket kan leda till brist på information och sämre möjlighet att förstå andra och göra sig förstådd.

1981 slog riksdagen fast att barndomsdöva måste vara tvåspråkiga för att fungera sinsemellan och ute i samhället. År 2000 förordade konstitutionsutskottet att riksdagen skulle ge regeringen till känna att det behövs en översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket, liksom dövas och hörselskadades tillgång till samhällets utbud av kultur och litteratur. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag. Samma år behandlade socialutskottet tre motioner om rätten till teckenspråkstolk där socialutskottet hänvisade till ovanstående riksdagsbeslut.

I nationella handlingsplanen för handikappolitiken ”Från patient till medborgare” (prop. 1999/2000:79) slås fast att personer med funktionshinder ska ha samma möjlighet som andra att röra sig i samhället och delta i samma sammanhang. Samhället ska utformas så att människor i alla åldrar med funktionshinder blir delaktiga i samhällslivet och att flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder uppnår jämlikhet i fråga om levnadsvillkor. Alla ska ha samma möjligheter att ta del av information och göra sig hörda.

Utbildning

År 1999 slog riksdagen fast att döva, dövblinda och hörselskadade som har teckenspråk som sitt första språk utgör en grupp där undervisning i särskilda skolor eller undervisningsgrupper är en nödvändig förutsättning för delaktighet och gemenskap (prop. 1998/99:105). Enligt FN:s standardregler som utgör grunden för nationella handlingsplanen för handikappolitiken tillgodoses döva och dövblindas utbildningsbehov bättre med specialklasser eller specialskolor vilket är ett undantag från huvudprincipen att funktionshindrade ska erbjudas

utbildning inom den ordinarie skolorganisationen. En specialskolemyndighet bildades i juli 2000 och erbjuder regionala specialskolor samt en nationell skola även för dövblinda elever. Målet är att eleverna ska vara tvåspråkiga (svenska och teckenspråk) efter avslutad skola. En nationell gymnasial utbildning finns i Örebro. För pedagogiskt stöd finns sedan juli 2001 specialpedagogiska institutet.

Landstinget erbjuder i sin habilitering till döva och hörselskadade barn en introduktionsutbildning i teckenspråk till föräldrar och specialskolemyndigheten erbjuder syskon till döva barn och hörande barn med döva föräldrar undervisning i teckenspråk.

Arbetslivet

Diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder är sedan 1999 enligt lag (1999:132) förbjudet. Arbetsmarknadsverket kan ge särskilt stöd genom dövkonsulenter och ekonomiskt bidrag kan lämnas för kostnader för personligt biträde. Tolk i arbetslivet kan fås genom landstinget enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Kultur och medier

Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet har sedan år 2002 ett sektoransvar inom sina verksamhetsområden. De ska bland annat främja funktionshindrades deltagande i kulturlivet. I bibliotekslagen (1996:1596) föreskrivs det att funktionshindrade ska erbjudas litteratur i former anpassade efter deras behov. Sveriges Television AB och Sveriges Radio AB samt Sveriges Utbildningsradio AB ska öka sina insatser för att göra programmen tillgängliga för personer med funktionshinder.

Sveriges Dövas Riksförbund har en teckenspråksavdelning som får statligt bidrag för att stärka teckenspråkets status samt att förbättra den allmänna attityden till språket. De har bland annat tagit fram ett teckenspråkslexikon.

Samhällsstöd

Redan år 1996 gav Socialstyrelsen exempel på situationer där det kunde finnas behov av så kallad vardagstolkning. Vardagstolkning innebär tolk vid exempelvis läkarbesök, myndighetskontakt och till olika ärenden. 1994 infördes en ny paragraf i hälso- och sjukvårdslagen där det tydliggörs att landstinget är skyldiga att erbjuda vardagstolk och begreppet utvidgades till att även omfatta tolktjänster i arbetslivet, i fritids-, rekreations- och föreningsverksamhet.

Tolkutbildning och auktorisation

Från och med 1 juli 2003 har teckenspråkstolkarna möjlighet till auktorisation. Folkhögskolor anordnar tolkutbildning och det finns även fortbildningskurs i teckenspråkstolkning på universitetet.

Ärendet

Genom beslut av regeringen 18 december 2003 bemyndigade regeringen Socialdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en bred översyn av rätten och möjligheterna att använda teckenspråket. Insikten om teckenspråket som ett språk bland andra har blivit alltmer uppmärksammat i det svenska samhället under 1900-talets sista två decennier. 1995 infördes teckenspråk som allmänt språkfämne i grund-, gymnasieskola och komvux. Nu ses teckenspråksanvändarna inte längre som objekt för språkträning utan som medborgare med teckenspråk som första språk. I Sverige och de andra nordiska länderna ses teckenspråk som ett språk som andra. I flera länder i Europa ses teckenspråk som en kommunikationsmetod för de som inte tillägnat sig landets språk. Utredaren anser att Sverige i olika internationella sammanhang bör verka för att teckenspråkens ställning stärks.

Tidigare fanns det ett sammanhållet statligt stöd till teckenspråkiga vilket nu är uppdelat på flertal myndigheter. Utredaren anser att detta försvagat de teckenspråkigas lärande och att den utbildning som erbjuds teckenspråkiga inte längre kan anses likvärdig den utbildning som andra medborgare får. Utredaren anser därför att en myndighet, specialskolemyndigheten, ska ha samlat ansvar för det statliga stödet.

En grupp som behöver insatser av samma slag som döva är de personer som är hörande men som har en grav språkstörning. Utredaren anser att de barn som har grav språkstörning ska ha möjlighet till utveckling i en teckenspråkig miljö, som i en specialskola för döva och hörselskadade barn. Utredaren föreslår att skollagen och specialskoleförordningen ändras så att barn med språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation får möjlighet till undervisning i specialskola. Utredaren anser vidare att hälso- och sjukvårdslagen ändras så att landstingets tolktjänst även erbjuds de personer som har språkstörning och är beroende av teckenspråk.

De invandrare som är i behov av teckenspråk ska kunna erbjudas utbildning i svenskt teckenspråk. Utan denna kunskap är det svårt att tillgodogöra sig svenska för invandrare, sfi, som kommunen är skyldig att erbjuda. Utredaren anser att detta är en rättighet som bör likställas med rättigheten till utbildning i svenska för invandrare. Utredaren föreslår vidare att skolverket tar fram kursplan och utbildningstest, att specialpedagogiska institutet får i uppdrag att ta fram anpassade läromedel samt att folkhögskolor tar fram utbildningar i teckenspråk för invandrare.

Utredaren har i sitt uppdrag även analyserat om den statliga utbildningen och landstingets utbildning i teckenspråk till föräldrar och syskon tillgodoser behovet som finns. Landstinget erbjuder en introduktionsutbildning som ser olika ut i olika landsting. Staten erbjuder en statlig teckenspråksutbildning för föräldrar, TUFF, på 240 lektionstimmar. Både riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn, DHB, och föräldrar har påtalat att det är för kort utbildning. Utredaren anser att landstinget fortsättningsvis ska ha ansvar för introduktion och stöd samt att ansvarig myndighet för teckenspråksutbildning för

föräldrar, TUFF-utbildningen, blir specialskolemyndigheten. Utredaren anser vidare att en IT-baserad påbyggnadsutbildning bör utvecklas.

I utredarens uppdrag har det även ingått att bedöma möjligheten att använda teckenspråket samt tillgången till tolk. De teckenspråkigas behov av tolk för vardagstolkning blir inte fullt ut tillgodosett. Det är enligt utredaren även ett gränsdragningsproblem mellan vad som ingår i landstingets vardagstolkning och vad annan huvudman ansvarar för. Utredaren ger förslag på att Socialstyrelsen och Arbetsmarknadsverket förtydligar vardagstolkning och olika former av stöd i arbetslivet.

Landstinget får ett statligt bidrag för att stimulera en utveckling av tolkverksamheten. Landstingens egenfinansiering varierar från landsting till landsting. Utredaren anser att bidraget behövs eftersom en stor andel av beställda tolkuppgifter inte genomförs och föreslår att en ny fördelningsmodell successivt genomförs som tar hänsyn till de faktiska kostnaderna för tolktjänsten. Bristande tillgång på teckenspråkstolk är, enligt utredaren, det viktigaste hindret för teckenspråkigas möjligheter att delta i demokratiskt valda forum. Utredaren anser vidare att ett tydliggörande gällande finansiering av tolkning vid förtroendeuppdrag behöver göras.

Utredaren har fått i uppdrag att analysera orsakerna till bristen på behöriga sökande till tolkutbildningen som idag är fyraårig och ges av folkhögskolan. Utredaren ger flera förslag på vilken översyn och revidering av utbildningen som bör göras och hur utbildningen ska kunna ge auktorisation som tolk och översättare. Utredaren föreslår även att Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet utreder möjligheten att inrätta ett nationellt tolkregister över tolkar med olika inriktningar.

Kulturpolitikens mål är bland annat att alla ska ha möjlighet till delaktighet och eget skapande. Utredaren har fått i uppdrag att analysera tillgängligheten för teckenspråkiga och har funnit att den är starkt begränsad då ytterst lite är tillgängligt på svenskt teckenspråk. Utredaren ger förslag på att depåbibliotek för teckenspråk inrättas i likhet med det depåbibliotek som finns för samiska språk.

Utredaren har även analyserat behovet av forskningsinsatser och gjort bedömningen att fem områden är särskilt angelägna såsom teckenspråkiga barns språkutveckling och tvåspråkighet, svenska som andraspråk, tolkning mellan tecknade och talade språk, forskning och utveckling inom IT och mobiltelefoni samt språkvetenskaplig forskning om teckenspråkiga barn, ungdomar och vuxna. Utredaren föreslår att Stockholms universitet ska få ett särskilt åtagande som ansvarig för forskning och utbildning i svenska som andra språk för döva.

Slutligen ger utredaren förslag på ändringar i lagen om upphovsrätt, skollagen, specialskoleförordningen och hälso- och sjukvårdslagen så att teckenspråkiga personer omfattas oavsett om användningen av teckenspråket beror på dövhet, dövblindhet, hörselskada eller språkstörning.

Förvaltningens synpunkter

Människor med funktionshinder är medborgare med samma rättigheter och skyldigheter som andra medborgare. I Stockholms stads handikappolitiska program beskrivs att syftet med det handikappolitiska programmet är att skapa en gemensam syn på handikappaspekter i staden och att tydliggöra det ansvar som samtliga nämnder och bolagsstyrelser har. Utgångspunkten är svensk lagstiftning, nationella handlingsplanen för handikappolitiken och FN:s standardregler.

Ytterst handlar handikappolitiken om demokratifrågor. Det mål som Stockholms stads handikappolitiska program har är att möjliggöra delaktighet och jämlikhet. För att uppnå delaktighet och jämlikhet måste information, lokaler och utemiljö vara tillgängliga. Det måste också finnas en möjlighet att kommunicera på det sätt och genom det media som önskas. Om inte tillgängligheten är fullgod är det svårt att bibehålla eller uppnå en funktionsförmåga som ger självständighet för den enskilde.

Riksdagen har år 2005 slagit fast att ett av målen med svensk språkpolitik är rätten till modersmål. Därmed har teckenspråkiga rätt till att använda och utveckla sitt språk vilket inte bör begränsas av tillgång till tolk vid myndighetskontakt, inhämtande av information eller hänvisning till icke teckenspråkiga verksamheter och boendeformer. Utredaren skriver att vilken metod döva, dövblinda eller hörselskadade barn väljer att kommunicera på är inte enbart relaterat till graden av hörselnedsättning utan hur väl interaktionen blir med andra. För att kunna delta i en social gemenskap, arbetsliv, utbildning, föreningsliv med mera är det grundläggande att kunna kommunicera oavsett om språket är visuellt eller verbalt.

Då ett barn eller ungdom har behov av tolk är det viktigt att tänka ur barnet/ungdomens perspektiv och inte ta för givet att en förälder ska vara tolk. Det är också viktigt ur ett genusperspektiv då det inte alltid är lämpligt att ha en tolk av det motsatta könet. Då förvaltningarna i staden använder sig av tolk vid myndighetsutövande, eller vid andra tillfällen där kommunen ska anlita tolk, bör planering ske i god tid så att inte den enskilde drabbas.

För att ta reda på teckenspråkets ställning har utredaren skickat ut enkäter till ett antal kommuner i Sverige. I enkätsvaren framgår att Stockholms stad inte har någon kartläggning/uppföljning av vilka behov personer som tillhör LSS-personkrets har av stöd och service för sin kommunikation. Kommunen har generellt inte några riktlinjer för hur man tillgodoser kommunikationsbehov vid ansökan av bistånd eller insatsen råd och stöd enligt LSS. Förvaltningens uppfattning är att bristen på kartläggning och uppföljning av funktionshindrade personers behov av stöd och service för sin kommunikation bör åtgärdas. Förvaltningen föreslår därför att denna frågeställning beaktas i den pågående revideringen av riktlinjerna "Insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL för barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder".

DNR 2006/0419

SID 7 (7)

Bilaga

Sammanfattning av utredningen ”Teckenspråk och teckenspråkiga – Översyn av teckenspråkets ställning” (SOU 2006:54).